

## СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева, СУ Св. Климент  
Охридски

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен  
„доктор“ в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни  
науки, Професионално направление: 3.2. Психология, Докторска програма:  
„Педагогическа и възрастова психология”

Автор: Кирил Найденов Кирилов  
Тема: Причинно-целови анализ на психологическото време в  
средна зряла възраст  
Научен ръководител: доц. д-р Ирена Иванова Левкова

### 1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33-1939 от 02.06.2021 г. на Ректора на Пловдивския университет Паисий Хилендарски съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема Причинно-целови анализ на психологическото време в средна зряла възраст за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, Докторска програма: „Педагогическа и възрастова психология”. Автор на дисертационния труд е Кирил Найденов Кирилов - задочен докторант към катедра Психология с научен ръководител доц. д-р Ирена Иванова Левкова от ПУ Паисий Хилендарски.

Представеният от Кирил Найденов Кирилов комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл. 36(1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

Кирил Кирилов е роден през 1963 г. Завършил е природоматематическа гимназия и медицина и в последствие СДПК по психологическо консултиране в социалната сфера в Тракийския университет, Стара Загора. От 2014 г. до момента работи като психологически консултант, в периода 1989 г. – 1997 г. има практика като лекар. Останалата част от кариерно развитие на Кирил Кирилов не е пряко обвързана с психологията и е в областта на търговията и преводческите услуги. Представената автобиография показва разнопосочните интереси и ориентации на докторанта, което е видимо и в подхода, избран от него за дисертационното изследване – стремежът за обвързване на психологически феномени с математически модел и формула.

### 2. Актуалност на тематиката

Въпросът за субективно преживяваното време е комплексен и не е преставал да губи актуалността си. Основните възможности за приложимост и развиване на изследванията са в посока индивидуални и групови консултативни програми. Времевата перспектива има връзка с качеството на живот и оптималното личностно функциониране. Целта, която си поставя докторантът – извеждане на единен метод за измерване на възприеманото време може да бъде разгледана в по-широк аспект във връзка с ефективната себерегулация и включена в индивидуална и групова практика. Времевата перспектива се очертава като особено актуална и в периода на пандемия.

### **3. Познаване на проблема**

Докторантът избира подхода на причинно-целевата концепция и времевата перспектива. Той демонстрира отлично познаване на философската парадигма и каузометричния подход в психологически аспект. Авторът показва добро познаване и на периодизациите на възрастово развитие. Той демонстрира подчертано философски и екзистенциален ракурс. Психологическият ракурс отстъпва в известна степен. Навсякъде в текста личи подчертания личен интерес и новаторски подход към темата, които на моменти са недостатъчно подплатени и аргументирани. Не са отразени съществуващи български изследвания на времевата перспектива.

### **4. Методика на изследването**

Методът на каузометрично изследване е детайлно и прецизно представен. Той, както и методиката на Зимбардо, са напълно подходящи за реализиране на целта на изследването. Възрастовата група, към която докторантът се е насочил, е адекватна предвид нуждата от наличен достатъчно опит. В перспективата на възрастово развитие и концепцията за процъфтяване е конкретизирана заложената в хуманистичното направление „повратна точка“, положително свързана със себerealизацията (около 36 г.). Не става ясно какви са приложените статистически методи и защо групата респонденти от 108 лица се определя като репрезентативна извадка.

### **5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите**

Дисертацията обхваща 227 страници и е разделена на класическите увод, три глави, изводи и заключение, приложения и библиография. За целите на изследването са използвани 205 източника. Авторът си поставя за цел въвеждането на нови каузометрични величини.

Теоретичната част е добре структурирана и изчерпателна. Втората глава и третата глава – дизайн на изследването и резултати – оставят някои основания за критични коментари.

Текстът се възприема много трудно във вида, в който е представен. Абревиатурите поставят необходимост от непрекъснати справки назад в текста, а резултатите не са описани съдържателно. Това се отнася до всички таблици и фигури и трета глава. И в дизайна, и в резултатите на изследването няма яснота какво означава абсолютният брой събития особено предвид предварително зададената рамка за отговор. Няма описание на психологическата същност на категориите информирани и наблюдатели / зрители на жизнените събития в изследването. Не са описани приложените тестове – на места са е посочена значимостта в текста без описани на статистическия анализ. Не става ясно какво има предвид авторът под „вертикални“ различия. Въпросът за определяните свойства на въведеното авторско понятие „входно събитие“ не става ясно как се определя. То има изцяло субективен характер и със сигурност се влияе и от конкретната житейска ситуация и адаптиране, и от по-краткосрочни фактори като настроение към момента на изследване.

Части, които са представени в глава резултати, е добре да бъдат в дизайна на изследване, напр. вторият авторски компонент за „биографичния хоризонт“. Някои други неточности са свързани с неточна терминологична употреба и използване на „почти значителна“ корелация и др.

По отношение на очертаните изводи следва да се отбележи нуждата от преработването им. Първи и втори представляват бъдещи намерения, а не изводи от проведено изследване, което се отнася и към останалите в голяма степен. Заложените в изследването променливи са пол, възраст и образование, което поставя въпроса защо не са използвани психологически концепти. Самият израз в заглавието „причинено-целеви анализ“ не е утвърдено понятие, както и „сигнификантната интерпретация“. Наименованията на всички параграфи е добре да бъдат съдържателни, а не технически и неинформативни както са в момента. Приносите са част от автореферата, не и от дисертацията. В увода и постановката на изследването са доста свободни изложени авторски възгледи. Особено позицията за особености на възприемане на времето в различни възрастови групи и унифицирането на чисто субективно възприеман феномен. Проучването с източници на информация не представлява метод на емпирично изследване. Тези и други неточности са съпътствани и от липса на посочвани източници в текста на много места – според изследователите и др. Един от примерите е с. 18 и посочването на това, че 20% от хората автоматично си представят времето. Това поставя или оставя неаргументирана позицията, заявена от автора – че е разкрита същността на психологическото време за личността.

Основният въпрос, който остава в мен и е към докторанта, е относно целта на изследването - Това е и моят въпрос към докторанта е къде извън индивидуалното консултиране / психотерапия намира приложимост на изведените формула и разширение на каузалната концепция? Не става ясно къде се намира приложимостта и как субективно възприеманото време, което и авторът потвърждава, може да бъде полезно при екстраполиране в определена универсална формула.

Има интересна идея, оригиналност в подхода и предложени нововъведения в измерването, но остава неясен смисълът и приложимостта им. Надявам се, че авторът ще представи по време на защитата достатъчно ясна обосновка за изясняването на тези въпроси. Вероятно докторантът има изявена пристрастност и интерес към психотерапията, което не е съумял в достатъчна степен да обвърже с изследователската перспектива и аргументиране на изследването.

Приносните моменти като принос в индивидуално консултиране и терапия са напълно приемливи.

## **6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта**

Представени са 10 публикации по темата, 8 самостоятелни и 2 в съавторство, 9 от публикациите са в сборници и една в списание. Всички те са по темата на дисертационния труд.

Имам всички основания да смятам, че получените резултати и формулираните приноси са лично дело на докторантката.

## **7. Автореферат**

Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертационния труд.

## **8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати**

Авторът поставя много интересни въпроси, които имат различни полета на приложимост и могат да бъдат доразвити при спазване на прецизна изследователска и методологическа рамка. Връзки могат да бъдат потвърдени с перспективата на позитивната психология и оптималната себерегулация, както и с адаптацията и копинг стратегиите.

## **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Дисертационният труд съдържа теоретични и емпирични резултати, които показват, че докторантът може да планира и проведе самостоятелно изследване. Представеният дисертационен труд и материали отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, правилника за прилагането му, Правилника на ПУ Паисий Хилендарски за приложение на ЗАСРБ и изискванията на Факултета по педагогика на ПУ Паисий Хилендарски.

Въз основа на това предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Кирил Найденов Кирилов в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология.

17.07.2021 г.

Изготвил становището:

доц. д-р Маргарита Бакрачева